

WYROK TRYBUNAŁU (wielka izba)

z dnia 14 października 2008 r. *

W sprawie C-353/06

mającej za przedmiot wniosek o wydanie, na podstawie art. 234 WE, orzeczenia w trybie prejudycjalnym, złożony przez Amtsgericht Flensburg (Niemcy) postanowieniem z dnia 16 sierpnia 2006 r., które wpłynęło do Trybunału w dniu 28 sierpnia 2006 r., w postępowaniu wszczętym przez:

Stefana Grunkina,

Dorothee Reginę Paul,

przy udziale:

Leonharda Matthiasa Grunkina-Paula,

Standesamt Niebüll,

* Język postępowania: niemiecki.

TRYBUNAŁ (wielka izba),

w składzie: V. Skouris, prezes, P. Jann (sprawozdawca), C.W.A. Timmermans, A. Rosas, K. Lenaerts i M. Ilešič, prezesi izb, G. Arestis, A. Borg Barthet, J. Malenovský, J. Klučka, U. Lohmus, E. Levits i C. Toader, sędziowie,

rzecznik generalny: E. Sharpston,
sekretarz: H. von Holstein, zastępca sekretarza,

uwzględniając procedurę pisemną i po przeprowadzeniu rozprawy w dniu 11 grudnia 2007 r.,

rozważywszy uwagi przedstawione:

— przez S. Grunkina,

— w imieniu rządu niemieckiego przez M. Lumme oraz przez J. Kemper, działających w charakterze pełnomocników,

- w imieniu rządu belgijskiego przez L. van den Broeck, działającą w charakterze pełnomocnika,

- w imieniu rządu greckiego przez E.M. Mamounę, G. Skiani oraz O. Patsopoulou, działające w charakterze pełnomocników,

- w imieniu rządu hiszpańskiego przez M. Sampola Pucurulla oraz J. Rodrígueza Cárcoma, działających w charakterze pełnomocników,

- w imieniu rządu francuskiego przez G. de Bergues'a oraz J.C. Niolleta, działających w charakterze pełnomocników,

- w imieniu rządu litewskiego przez D. Kriaučiūnasa, działającego w charakterze pełnomocnika,

- w imieniu rządu niderlandzkiego przez H.G. Sevenster, działającą w charakterze pełnomocnika,

- w imieniu rządu polskiego przez E. Ośniecką-Tamecką, działającą w charakterze pełnomocnika,

— w imieniu Komisji Wspólnot Europejskich przez D. Maidani oraz S. Gruenheid oraz przez W. Bogensbergera, działających w charakterze pełnomocników,

po zapoznaniu się z opinią rzecznika generalnego na posiedzeniu w dniu 24 kwietnia 2008 r.,

wydaje następujący

Wyrok

- 1 Wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym dotyczy wykładni art. 12 WE i 18 WE.

- 2 Wniosek ten został złożony w ramach sporu między S. Grunkinem i D.G. Paul a Standesamt Niebüll (urzędem stanu cywilnego w Niebüll) w przedmiocie odmowy ze strony tego urzędu uznania ustalonego i zarejestrowanego w Danii nazwiska rodowego ich syna Leonharda Matthiasa oraz jego wpisu do akt rodzinnych (Familienbuch) założonych dla nich w Standesamt Niebüll.

Niemieckie ramy prawne

Prawo prywatne międzynarodowe

- 3 Artykuł 10 ust. 1 Einführungsgesetz zum Bürgerlichen Gesetzbuch (ustawy wprowadzającej niemiecki kodeks cywilny, zwanej dalej „EGBGB”) stanowi:

„Nazwisko osoby podlega prawu państwa, którego ta osoba jest obywatelem”.

Prawo cywilne

- 4 W odniesieniu do ustalenia nazwiska rodowego dziecka, którego rodzice noszą odmienne nazwiska, § 1617 Bürgerliches Gesetzbuch (niemieckiego kodeksu cywilnego, zwanego dalej „BGB”) stanowi:

„(1) Jeżeli rodzice nie noszą nazwiska małżonka, a wykonywanie władzy rodzicielskiej zostało powierzone obojgu rodzicom, w oświadczeniu złożonym przed urzędni-

kiem stanu cywilnego decydują oni, czy dziecko po urodzeniu będzie nosiło nazwisko ojca, czy nazwisko matki noszone w momencie składania oświadczenia. [...]

- (2) Jeżeli rodzice nie złożyli oświadczenia w ciągu miesiąca od narodzin dziecka, Familiengericht (sąd rodzinny) przenosi prawo do ustalenia nazwiska na jednego z rodziców. Ustęp 1 stosuje się odpowiednio. Sąd może wyznaczyć rodzicowi termin na skorzystanie z tego prawa. Jeżeli w chwili upływu terminu nie skorzystano z prawa do ustalenia nazwiska, dziecko otrzymuje nazwisko rodzica, na którego prawo to zostało przeniesione.

- (3) Jeżeli dziecko urodziło się poza granicami kraju, sąd przenosi prawo do ustalenia jego nazwiska na jednego z rodziców zgodnie z ust. 2 jedynie wówczas, gdy rodzic lub dziecko złoży taki wniosek lub gdy konieczne jest wpisanie nazwiska dziecka do niemieckiego aktu stanu cywilnego lub do niemieckiego dokumentu tożsamości”.

Postępowanie przed sądem krajowym i pytanie prejudycjalne

- 5 Leonhard Matthias Grunkin-Paul, syn pozostających wówczas w związku małżeńskim Dorothee Paul i Stefana Grunkina, obywateli niemieckich, urodził się w Danii w dniu 27 czerwca 1998 r. Dziecko to również jest obywatelem Niemiec i od urodzenia mieszka w Danii.

- 6 Zgodnie z zaświadczeniem dotyczącym nazwiska („navnebevis”) wydanym przez właściwy duński organ dziecko to otrzymało na mocy prawa duńskiego nazwisko Grunkin-Paul, które zostało także wpisane do jego duńskiego aktu urodzenia.
- 7 Niemiecki urząd stanu cywilnego odmówił uznania ustalonego w Danii nazwiska dziecka z tego względu, że zgodnie z art. 10 EGBGB nazwisko rodowe osoby podlega prawu państwa, którego ta osoba jest obywatelem, oraz że prawo niemieckie nie zezwala na to, by dziecko nosiło podwójne nazwisko, złożone z nazwiska jego ojca i nazwiska jego matki. Skargi na tę odmowę wniesione przez rodziców Leonharda Matthiasa nie zostały uwzględnione.
- 8 Rodzice dziecka, którzy w międzyczasie się rozwiedli, nie nosili wspólnego nazwiska i odmówili ustalenia nazwiska dziecka zgodnie z § 1617 ust. 1 BGB.
- 9 Standesamt Niebüll zwrócił się do Amtsgericht Niebüll (sądu rejonowego w Niebüll) o wydanie orzeczenia w przedmiocie przeniesienia prawa do ustalenia nazwiska rodowego Leonharda Matthiasa na jednego z jego rodziców zgodnie z § 1617 ust. 2 i 3 BGB. Amtsgericht Niebüll zawiesił postępowanie i wystąpił do Trybunału Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich z wnioskiem o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym na podstawie art. 234 WE. W wyroku z dnia 27 kwietnia 2006 r. w sprawie C-96/04 Standesamt Stadt Niebüll, Zb.Orz. s. I-3561, Trybunał stwierdził, że Amtsgericht Niebüll, który rozpoznawał sprawę w postępowaniu niespornym, działał jako organ administracyjny, nie mając przy tym obowiązku rozstrzygania sporu, zatem nie mógł być postrzegany jako wykonujący funkcję sędziowską. Z tego względu Trybunał stwierdził brak swojej właściwości do udzielenia odpowiedzi na skierowane do niego pytanie.
- 10 W dniu 30 kwietnia 2006 r. rodzice Leonharda Matthiasa złożyli do właściwego organu wniosek o zarejestrowanie go w aktach rodzinnych założonych w Niebüll pod nazwiskiem Grunkin-Paul. Decyzją z dnia 4 maja 2006 r. Standesamt Niebüll odmówił

dokonania takiego wpisu, uzasadniając, że prawo niemieckie w zakresie nazwisk rodowych na to nie pozwala.

- 11 W dniu 6 maja 2006 r. rodzice Leonharda Matthiasa zwrócili się do Amtsgericht Flensburg (sądu rejonowego we Flensburgu) o nakazanie Standesamt Niebüll uznania ustalonego i zarejestrowanego w Danii nazwiska rodowego ich syna oraz jego rejestracji w aktach rodzinnych jako Leonharda Matthiasa Grunkina-Paula.
- 12 Sąd ten stwierdził, iż nie jest możliwe nakazanie Standesamt Niebüll dokonania wpisu nazwiska, które nie jest dopuszczalne w świetle prawa niemieckiego, wyraził jednakże wątpliwości co do zgodności z prawem wspólnotowym faktu, że obywatel Unii jest zmuszony do noszenia różnych nazwisk rodowych w zależności od państwa członkowskiego.
- 13 W tych okolicznościach Amtsgericht Flensburg postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującym pytaniem prejudycjalnym:

„Czy w świetle zasady niedyskryminacji wyrażonej w art. 12 WE i mając na względzie swobodę przemieszczania się zagwarantowaną wszystkim obywatelom Unii w art. 18 WE, niemiecka norma kolizyjna zawarta w art. 10 EGBGB może być uznana za ważną w zakresie, w jakim wiąże ona prawo, któremu podlega nazwisko osoby, wyłącznie z obywatelstwem?”.

W przedmiocie pytania prejudycjalnego

- 14 Zwracając się z powyższym pytaniem, sąd krajowy zmierza w istocie do ustalenia, czy art. 12 WE i 18 WE stoją na przeszkodzie temu, aby właściwe organy państwa członkowskiego mogły odmówić uznania nazwiska rodowego dziecka, ustalonego i zarejestrowanego w innym państwie członkowskim, w którym dziecko się urodziło i od urodzenia ma miejsce zamieszkania, przy czym — podobnie jak jego rodzice — ma ono obywatelstwo tylko pierwszego z tych państw członkowskich.

W przedmiocie zakresu stosowania traktatu WE

- 15 Tytułem wstępu należy stwierdzić, że sytuacja Leonharda Matthiasa jest objęta przedmiotowym zakresem stosowania traktatu WE.
- 16 Chociaż bowiem na obecnym etapie rozwoju prawa wspólnotowego przepisy, którym podlega nazwisko rodowe osoby, należą do kompetencji państw członkowskich, to państwa zobowiązane są do wykonywania tej kompetencji zgodnie z prawem wspólnotowym, chyba że chodzi o sytuację wewnętrzną, niemającą żadnego powiązania z prawem wspólnotowym (zob. wyrok z dnia 2 października 2003 r. w sprawie C-148/02 Garcia Avello, Rec. s. I-11613, pkt 25 i 26 oraz przytoczone tam orzecznictwo).

- 17 Tymczasem Trybunał orzekł już, że takie powiązanie z prawem wspólnotowym istnieje w odniesieniu do dzieci będących obywatelami jednego państwa członkowskiego i przebywających legalnie na terytorium innego państwa członkowskiego (zob. ww. wyrok w sprawie Garcia Avello, pkt 27).
- 18 Tym samym Leonhard Matthias jest co do zasady uprawniony do powoływania się wobec państwa członkowskiego, którego jest obywatelem, na przyznane mu przez art. 12 WE prawo do bycia traktowanym bez dyskryminacji ze względu na przynależność państwową oraz przewidziane w art. 18 WE prawo do swobodnego przemieszczania się i pobytu na terytorium państw członkowskich.

W przedmiocie art. 12 WE

- 19 Co się tyczy art. 12 WE, należy jednakże z góry zaznaczyć, że — jak podniosły państwa członkowskie, które przedstawiły Trybunałowi swoje uwagi, oraz Komisja Wspólnot Europejskich — Leonhard Matthias nie doświadczył w Niemczech jakiegokolwiek dyskryminacji ze względu na jego przynależność państwową.
- 20 Ponieważ dziecko to i jego rodzice mają wyłącznie niemieckie obywatelstwo, a w odniesieniu do nadania nazwiska rodowego niemiecka norma kolizyjna będąca przedmiotem postępowania przed sądem krajowym odsyła do niemieckiego prawa materialnego dotyczącego nazwisk, ustalenie nazwiska Leonharda Matthiasa w Niemczech zgodnie z prawem niemieckim nie może stanowić dyskryminacji ze względu na przynależność państwową.

W przedmiocie art. 18 WE

- 21 Należy zauważyć, że uregulowanie krajowe, które stawia w gorszej sytuacji niektórych obywateli tego kraju z tego tylko powodu, że skorzystali oni ze swobody przemieszczania się i pobytu w innym państwie członkowskim, stanowi ograniczenie swobód gwarantowanych przez art. 18 ust. 1 WE każdemu obywatelowi Unii (zob. wyroki: z dnia 18 lipca 2006 r. w sprawie C-406/04 De Cuyper, Zb.Orz. s. I-6947, pkt 39, z dnia 22 maja 2008 r. w sprawie C-499/06 Nerkowska, Zb.Orz. s. I-3993, pkt 32).
- 22 Natomiast obowiązek posługiwania się, w państwie członkowskim, którego dana osoba jest obywatelem, nazwiskiem innym niż już nadane i zarejestrowane w państwie członkowskim urodzenia i miejsca zamieszkania może stanowić przeszkodę w wykonywaniu przyznanego przez art. 18 WE prawa do swobodnego przemieszczania się i pobytu na terytorium państw członkowskich.
- 23 Należy bowiem przypomnieć, że Trybunał orzekł już w odniesieniu do dzieci mających obywatelstwo dwóch państw członkowskich, iż rozbieżności w nazwiskach mogą spowodować poważne niedogodności dla zainteresowanych zarówno w stosunkach zawodowych, jak i prywatnych, wynikające między innymi z trudności w korzystaniu w państwie członkowskim, którego są obywatelami, ze skutków prawnych aktów lub dokumentów wystawionych na nazwisko uznane w innym państwie członkowskim, którego również są obywatelami (ww. wyrok w sprawie Garcia Avello, pkt 36).
- 24 Tego rodzaju poważne niedogodności mogą tak samo wystąpić w sytuacji takiej jak będąca przedmiotem postępowania przed sądem krajowym. Nie jest bowiem istotne w tym względzie, czy rozbieżność nazwisk rodowych jest konsekwencją podwójnego obywatelstwa zainteresowanych czy też okoliczności, że w państwie urodzenia i miejsca

zamieszkania ustalenie nazwiska jest powiązane z miejscem zamieszkania, a w państwie, którego osoby te są obywatelami, łącznikiem jest obywatelstwo.

- 25 Jak podnosi Komisja, liczne czynności życia codziennego, odnoszące się zarówno do sfery publicznej, jak i do prywatnej, wymagają dowodu tożsamości, przy czym funkcję tę pełni zwykle paszport. Jako że Leonhard Matthias ma tylko obywatelstwo niemieckie, wydanie tego dokumentu leży w wyłącznej kompetencji organów niemieckich. W przypadku odmowy uznania przez te organy nazwiska rodzowego Leonharda Matthiasa ustalonego i zarejestrowanego w Danii, wydany przez nie paszport zawierać będzie jego nazwisko inne od nazwiska nadanego mu w Danii.
- 26 Co za tym idzie, za każdym razem, gdy będzie on musiał dowieść swej tożsamości w Danii — państwie członkowskim, w którym się urodził i w którym od urodzenia ma miejsce zamieszkania — może być zmuszony do wyjaśniania wątpliwości jej dotyczących i odpierania podejrzeń o złożenie nieprawdziwego oświadczenia, wywołanych rozbieżnością między nazwiskiem, którego zawsze używał w życiu codziennym i które figuruje zarówno w rejestrach duńskich organów, jak i we wszystkich urzędowych dokumentach wydanych na jego rzecz w Danii, takich jak na przykład akt urodzenia, a nazwiskiem wpisanym do jego niemieckiego paszportu.
- 27 Poza tym liczba dokumentów, w szczególności zaświadczeń, świadectw i dyplomów zawierających rozbieżności w zakresie nazwiska rodzowego Leonharda Matthiasa może wzrosnąć wraz z upływem lat, ponieważ utrzymuje on ścisły związek zarówno z Danią, jak i z Niemcami. Z akt sprawy wynika bowiem, że choć mieszka on głównie w Danii z matką, przebywa regularnie w Niemczech, w odwiedzinach u ojca, który tam zamieszkał po rozwodzie pary.

- 28 Za każdym razem kiedy nazwisko użyte w konkretnej sytuacji nie odpowiada nazwisku figurującemu w dokumencie przedstawionym jako dowód tożsamości danej osoby, w szczególności w celu uzyskania świadczenia lub skorzystania z prawa, wykazania pomyślnego wyniku egzaminów czy też nabycia umiejętności albo kiedy nazwisko figurujące w dwóch dokumentach przedstawionych razem nie jest takie samo, rozbieżność taka może rodzić wątpliwości co do tożsamości tej osoby oraz autentyczności przedstawionych dokumentów lub prawdziwości zawartych w nich danych.
- 29 Ograniczenie swobody przemieszczania się będące wynikiem poważnych niedogodności opisanych w pkt 23–28 niniejszego wyroku może być usprawiedliwione tylko wtedy, gdy zostało oparte na obiektywnych względach i jest proporcjonalne do realizowanego uzasadnionego celu (zob. podobnie wyrok z dnia 11 września 2007 r. w sprawie C-318/05 Komisja przeciwko Niemcom, Zb.Orz. s. I-6957, pkt 133 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 30 W celu uzasadnienia powiązania ustalania nazwiska rodzowego wyłącznie z obywatelstwem rząd niemiecki i niektóre inne rządy, które przedstawiły uwagi Trybunałowi, podnoszą między innymi, że to powiązanie stanowi obiektywne kryterium pozwalające określić nazwisko osoby w sposób pewny i ciągły, zapewnić spójność nazwiska wśród rodzeństwa i utrzymać stosunki między członkami rozszerzonej rodziny. Ponadto wspomniane kryterium służy zagwarantowaniu traktowania w jednakowy sposób wszystkich osób mających określone obywatelstwo oraz identycznego sposobu ustalania nazwisk osób mających to samo obywatelstwo.
- 31 Jednakże żaden ze względów powołanych na poparcie ustalania nazwiska osoby w oparciu o jej obywatelstwo bez względu na to, jak uzasadnione by nie były jako takie, nie zasługuje na przypisanie mu wagi zdolnej usprawiedliwić, w odniesieniu do okoliczności stanowiących przedmiot postępowania przed sądem krajowym, odmowę, ze strony właściwych organów państwa członkowskiego, uznania nazwiska rodzowego dziecka już ustalonego i zarejestrowanego w innym państwie członkowskim, w którym dziecko się urodziło i od urodzenia ma miejsce zamieszkania.

- 32 W zakresie, w jakim łącznik obywatelstwa służy zagwarantowaniu ciągłości i stabilności przy ustalaniu nazwiska osoby, należy stwierdzić — jak wskazała Komisja — że w okolicznościach stanowiących przedmiot postępowania przed sądem krajowym takie powiązanie doprowadzi do rezultatu przeciwnego do zamierzonego. Za każdym bowiem razem kiedy dziecko przekroczy granicę między Danią a Niemcami, będzie nosić inne nazwisko.
- 33 Jeśli chodzi o cel polegający na zapewnieniu jednolitości nazwiska wśród rodzeństwa, wystarczy zauważyć, że problem taki nie odnosi się do postępowania przed sądem krajowym.
- 34 Ponadto należy zwrócić uwagę na fakt, że istniejące w niemieckim prawie prywatnym międzynarodowym powiązanie ustalania nazwiska rodowego osoby z jej obywatelstwem doznaje wyjątków. Nie jest kwestionowany fakt, że niemieckie normy kolizyjne dotyczące ustalania nazwiska dziecka dopuszczają łącznik zwykłego miejsca zamieszkania jednego z rodziców, jeżeli znajduje się ono w Niemczech. Tym samym dziecku niemającemu, podobnie jak jego rodzice, obywatelstwa niemieckiego, można jednak nadać w Niemczech nazwisko ustalone zgodnie z prawem niemieckim, jeżeli jedno z jego rodziców ma tam zwykłe miejsce zamieszkania. Sytuacja podobna do sytuacji Leonharda Matthiasa mogłaby więc zaistnieć również w Niemczech.
- 35 Rząd niemiecki twierdzi również, że krajowe przepisy nie pozwalają ze względów praktycznych na nadawanie nazwisk złożonych. Długość nazwisk powinna móc być ograniczona. Ustawodawca niemiecki uchwalił przepisy mające zwolnić następne pokolenie z obowiązku rezygnacji z jednego członu nazwiska. Swoboda uzyskana przez jedno pokolenie w przypadku dopuszczenia podwójnych nazwisk zostałaby utracona przez następne pokolenie. Następne pokolenie nie miałoby już tych samych możliwości zestawiania nazwisk co pokolenie poprzednie.

- 36 Tego rodzaju rozważania na temat uproszczeń administracyjnych nie są wystarczające dla uzasadnienia ograniczenia swobody przemieszczania się stwierdzonego w pkt 22–28 niniejszego wyroku.
- 37 Zresztą, jak wynika z orzeczenia odsyłającego, prawo niemieckie nie wyklucza całkowicie możliwości nadawania nazwisk złożonych dzieciom mającym niemieckie obywatelstwo. Jak bowiem przyznał na rozprawie rząd niemiecki, jeżeli jedno z rodziców ma obywatelstwo innego państwa, rodzice mogą wybrać ustalenie nazwiska dziecka zgodnie z prawem tego państwa.
- 38 Poza tym należy zaznaczyć, że w postępowaniu przed Trybunałem nie został wskazany żaden szczególny powód, który mógłby, w stosownym przypadku, przemawiać przeciw uznaniu nadanego i zarejestrowanego w Danii nazwiska rodowego Leonharda Matthiasa, taki jak okoliczność, że nazwisko to jest w Niemczech sprzeczne z porządkiem publicznym.
- 39 W świetle powyższych uwag na zadane pytanie należy odpowiedzieć, że art. 18 WE stoi na przeszkodzie temu, aby, w okolicznościach stanowiących przedmiot postępowania przed sądem krajowym, organy państwa członkowskiego, stosując prawo krajowe, mogły odmówić uznania nazwiska rodowego dziecka, ustalonego i zarejestrowanego w innym państwie członkowskim, w którym dziecko się urodziło i od urodzenia ma miejsce zamieszkania, przy czym — podobnie jak jego rodzice — ma ono obywatelstwo tylko pierwszego z tych państw członkowskich.

W przedmiocie kosztów

⁴⁰ Dla stron postępowania przed sądem krajowym niniejsze postępowanie ma charakter incydentalny, dotyczy bowiem kwestii podniesionej przed tym sądem, do niego zatem należy rozstrzygnięcie o kosztach. Koszty poniesione w związku z przedstawieniem uwag Trybunałowi, inne niż poniesione przez strony postępowania przed sądem krajowym, nie podlegają zwrotowi.

Z powyższych względów Trybunał (wielka izba) orzeka, co następuje:

Artykuł 18 WE stoi na przeszkodzie temu, aby, w okolicznościach stanowiących przedmiot postępowania przed sądem krajowym, organy państwa członkowskiego, stosując prawo krajowe, mogły odmówić uznania nazwiska rodzowego dziecka, ustalonego i zarejestrowanego w innym państwie członkowskim, w którym dziecko się urodziło i od urodzenia ma miejsce zamieszkania, przy czym — podobnie jak jego rodzice — ma ono obywatelstwo tylko pierwszego z tych państw członkowskich.

Podpisy